

arbetet har bestått av såväl observation som intervjuer och fotograferande och i artiklarna blandas dessa materialkategorier även om tonvikten läggs på olika sorters material i olika artiklar. Karin Lövgren har exempelvis delat ut engångskameror till en ordningsvakt anställd i köpcentrumet och en pensionär som tillbringat mycket tid där, och bett dem fotografera "sitt" köpcentrum, vilket resulterat i en artikel nästan uteslutande bestående av fotografier. I Hasse Huss bidrag "Passageras ton" är det istället ljudintrycken som analyseras, då författaren gör en ljudvandring genom centrumet. Det är ett intressant sätt att studera en miljö som sällan uppmärksammas ur ett audiellt perspektiv.

Just observationerna har en framträdande roll i många av artiklarna, vare sig de gäller syn- eller hörselintryck, och det märks att forskarna har tillbringat mycket tid med att flanera runt i köpcentrumet och iakttä vad som händer. Forskarna är tydligt närvarande i flera av texterna i och med att det är deras intryck som ligger till grund för analysen, något som jag ser som positivt. En del artiklar är också till stor del baserade på regelrätta intervjuer, t.ex. Karin Lövgrens "Batonger och bänkar" och Martina Ladendorfs "Köpcentrumet som vardagsrum". I några artiklar är det ett helt annat källmaterial som används, som i Martin Gustavssons "Markägare och mötesplatser", där han bl.a. utgår från protokoll och möteshandlingar från Solna kommunfullmäktige.

Som alltid i en antologi finns det kvalitetsskillnader mellan de olika bidragen och hur de uppfattas beror också på vad läsaren är mest intresserad av. Som etnolog finner jag i regel de artiklar som kombinerar empiri och teori i analysen mest intressanta. Hillevi Ganetz "Hemligheter och lögn i köpcentrumet" är t.ex. en mycket bra inledning, som både ger läsaren fakta om Solna centrum och dess historia, knyter an till Benjamins passagestudier och tar upp fältanteckningar och intervjuer som berikar analysen. Karin Beckers "Bara titta – Solna centrum som visuell arena" är en annan intressant text med bra analys. Becker väcker läsarens nyfikenhet och lockar honom eller henne att gå på gång bläddra fram till de foton som finns samlade mitt i boken och som författaren hänvisar till i texten. Även Johan Fornäs avslutande bidrag "Upplevelseproduktion i händelsernas centrum" är mycket bra. Där diskuterar han upplevelseindustrin i förhållande till Solna centrum, och hur centrumledningen måste balansera mellan att å ena sidan locka besökare och å andra sidan locka besökare som handlar. Konsumtionen får med andra ord inte hämmas av alltför många upplevelser,

trots att man i reklamen lyfter fram upplevelser och händelser som något som kännetecknar ett besök i Solna centrum.

Men vissa av bidragen fastnar på till synes självklara detaljer. När det vardagliga står i centrum är det viktigt att i analysen motivera varför en del iakttagelser eller företeelser är värda att nämnas. Texten måste helt enkelt göras intresseväckande så att inte läsarens reaktion blir ett "ja och..." utan ett "Jaha!". Information som att kabelnätet fungerar likadant som i världen utanför eller att butiksinnehavarna ibland kommunicerar via telefon och ibland direkt med varandra, framstår t.ex. lätt som överflödigt om den inte motiveras ordentligt (s. 155, 158). Några av artiklarna är också i princip enbart beskrivande och saknar djupare analys, som Hillevi Ganetz och Martina Ladendorfs "Kommers och karneval i cyberrymden", som är en beskrivning av hur köpcentrumets hemsida på Internet ser ut. Även om det är viktigt med beskrivningar och empirisk grund krävs det analys av materialet för att det ska bli riktigt intressant.

De flesta av artiklarna i *Passager* är emellertid både välskrivna och intresseväckande. Att flera forskare från skilda discipliner, med olika förhållningssätt och analysredskap, studerar samma företeelse eller plats är ett bra grepp. Olika teoretiska perspektiv kommer automatiskt fram och att artiklarna är så olika gör att läsningen inte blir tråkig, trots att boken är omfångsrik. Om *Det kommunikativa handlandet* i hög grad känns som en lärobok för studenter i medievetenskap kan *Passager* passa en betydligt vidare läsekrets. Genom att läsa båda får man både den teoretiska grunden och det praktiska tillämpandet av dessa teorier i en analys av en miljö som de flesta känner igen sig i. Efter läsningen ser man definitivt på köpcentrum på ett nytt sätt.

Maria Zackariasson, Uppsala

Ann-Marie Stenhammar m.fl.: *Mjölkdroppen – filantropi, förmynderi eller samhällsansvar?* Carlsson Bokförlag, Stockholm 2001. 198 s., ill. ISBN 91-7203-409-2.

På Luciadagen 1901 öppnades Nordens första Mjölkdroppe, "Katarina Mjölkdroppe", på Söder i Stockholm. Mjölkdroppen var en av tidens många filantropiska verksamheter inriktade mot barn. Idéerna kom från Frankrike och spred sig snabbt till flera central- och nordeuropeiska länder och även till USA. Syftet var att utgöra en anstalt där fattiga mödrar kostnadsfritt kunde

erhålla steriliserad mjölk till spädbarn under deras första år, detta för att förebygga de livshotande diarréer som flaskbarn ofta drabbades av och som var en av de främsta orsakerna till den höga spädbarnsdödligheten. 1903 bildades Föreningen Mjölkdroppen. Föreningen existerar än idag, även om den numera mest ägnar sig åt att förvalta kapital och fördela stipendiemedel. Boken har tillkommit för att dokumentera och informera om den nu hundraåriga verksamheten.

Det är ett ambitiöst projekt föreningen givit sig i kast med under Ann-Marie Stenhammars ledning. Genom annonser i dagspressen har personliga minnen av Mjölkdroppens verksamhet efterlysts och insamlats. Med hjälp av berättelserna, arkivmaterial och intervjuer med föräldrar och personal samt korta skönlitterära berättelser av Per Anders Fogelström och Ulf Stark har man sökt skildra barnfamiljernas situation i Stockholm under 100 år. Hälsovårdens utveckling, statliga reformer och familjers villkor beskrivs också i ljuset av stadens förändring från småstad till storstad. Berättelsen cirklar runt ett antal porträtt av familjer på Södermalm, där alla familjer utom den allra första, som är hämtad ur Fogelströms Stockholmvit, är autentiska. Inledningsvis respektive avslutningsvis bidrar barnforskarna Kajsa Orlander och Ingrid Söderström med egna betraktelser om barn och föräldraskap ur ett kulturellt perspektiv.

Störst värde har den första halvan av boken, som belyser den verksamhet som bedrevs av Mjölkdroppen som existerande barnavårdande institution under första delen av 1900-talet. De första åren var verksamheten framförallt inriktad på utdelning av mjölkblandningar och att undersöka varje mors förmåga att "ge di" och att ge mödrarna stränga råd och anvisningar, både muntligt och skriftligt, om barnets näring och skötsel. Detta skedde vid läkar- och vägningsmottagningarna och vid föreståndarinns besök i hemmen. För att få barnet inskrivet vid Mjölkdroppen fordrades att modern visade intyg om medellöshet från läkare, diakonissa eller roteman. Mödrarna, eller oftast äldre syskon till spädbarnet, fick dagligen hämta en ranson på en och en halv liter komjölkblandning för ett dygns behov uppdelad på åtta glasflaskor, placerade i små metallkorgar. I samband med mjölkutdelningen fick mödrarna detaljerade anvisningar om hur mjölken skulle hanteras och hur flaskorna skulle rengöras före återlämnandet.

För att befrämja amning började Mjölkdroppen 1914 dela ut ampriemier – ett kommunalt ekonomiskt bidrag till mödrar för att göra det möjligt för dem att fortsätta amma. Bröstmjölk uppfattades som den bästa födan för

späda barn och Mjölkdroppen har under hela sin verksamhet agerat för att befrämja amning. Även utdelning av ampriemier var omgärdad av mycken kontroll. Hemmet skulle undersökas och modern fick vara beredd på upprepade oförberedda hembesök. Överhuvudtaget var hembesöken av central betydelse i verksamheten och mjölkdroppesystemens kontrollfunktion betonades. På 20-talet vidgades målgruppen från att gälla enbart mindre bemedlade familjer till att omfatta alla barn. Nu hade också debatten om kommunala barnavårdscentraler kommit igång. 1937 fattade riksdagen beslut om att barns hälsa skulle vara en uppgift för samhället och 1938 började mödra- och barnavårdscentraler gradvis inrättas. Mjölkdroppens aktiva tid var nu slut, även om många lokalavdelningar fortsatte sin verksamhet in på 50-talet.

Boken ger en lättillgänglig och närmast trivsamt skildring av verksamheten även om föremålet kan vara nog så allvarsamt. De många familjeporträtten bidrar till en engagerad läsning. Skildringen kan ibland tyckas väl gläddig, som den hyllningsskrift till verksamheten den är. Mjölkdroppens betydelse för att reducera spädbarnsdödligheten och den tillskrivna rollen som barnavårdscentralens föregångare är måhända överdriven. Tveklöst utgör dock Mjölkdroppen ett väsentligt inslag i 1900-talets barndomshistoria. Genom boken skildras övergången från en betoning på barnets kropp och överlevnad till en betoning på hela familjen som social och psykologisk enhet, från kontroll och övervakning av mor och barn till en önskan om att barnavårdscentralen skall fungera som barnfamiljens vän och partner.

Helene Brembeck, Göteborg

När Alving blev Bang, Marcos Cantera Carlomagno (red.). Historiska Media, Lund 2001. 162 s. ISBN 91-89442-33-4.

Den behändiga volymen *När Alving blev Bang*, redigerad av Marcos Cantera Carlomagno, är något så ovanligt som en antologi med en tydlig röd tråd. I sex uppsatser belyser forskare från olika discipliner journalisten och opinionsbildaren Barbro Alvings (1909–87) verksamhet under åren 1935–39, den period när hon enligt uppgift blev Bang för hela svenska folket.

Barbro Alving växte upp i en språkligt kreativ miljö. Fadern var lektor i nordiska språk och översatte bl.a. de isländska sagorna till svenska, medan modern skrev noveller och romaner. Själv började den unga Barbro som volontär på *Stockholms Dagblad* 1928, omedel-